

17. Резолюція 186 от 4 марта 1964 г. // Организация Объединённых Наций. Сб. документов / под ред. В.В. Ватрушева. – М.: Наука, 1981.

18. Семёнов В. С. Вооружённые силы ООН. Практика применения / В.С. Семенов. – М.: Международные отношения, 1976.

Станислав Ковальський

**МИРОТВОРЧЕСТВО ООН НА КИПРЕ:
ИТОГИ И УРОКИ 50-ТИ ЛЕТНЕЙ ОПЕРАЦИИ**

В статье рассматривается деятельность ООН по урегулированию конфликта на Кипре во второй половине XX в. Анализируются военные, политические и гуманитарные аспекты миротворческой операции. Особое внимание уделено историческому опыту мероприятий ООН по решению кипрского конфликта на разных этапах.

Ключевые слова: ООН, миротворчество, кипрский конфликт, тактика и стратегия миротворческой операции.

Stanislav Kovalskyi

**UN's PEACEKEEPING IN CYPRUS:
RESULTS AND LESSONS OF THE 50-y YEARS OPERATION**

The UN's activity in the settling of the Cyprus conflict of the second half of the XX century is described in this article. The peacekeeping operation's military, political and humanitarian aspects were analyzed. A special attention was paid to the historical experience of UN's measures in the Cyprus issue solving on its different stages.

Key words: UN, peacemaking, Cyprus conflict, peacekeeping operation's tactics and strategy

УДК 94:327 5(5-15+620+73+47+57)

Тетяна Пронь

ПРЕЗИДЕНТ ЄГИПТУ Г.А. НАСЕР: ОСОБИСТІСНИЙ ФАКТОР В АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОМУ КОНФЛІКТІ / ВІЙНІ 1967 р.

У статті здійснено спробу проаналізувати складну сторінку в історії взаємовідносин близькосхідних народів-сусідів – арабо-ізраїльський конфлікт / «шестиденну війну» 1967 року – виділивши в історичному потоці таку знакову фігуру для арабського світу й міжнародної спільноти, як президент Єгипту Г.А. Насер (1956-1970 рр.). Обіжне висвітлення деяких аспектів його життя, політико-державної діяльності та зосередження на особистісному факторі Г.А. Насера у вищезазначеному конфлікті, обумовлено прагненням розібратися в уроках історії, важливих для сьогодення і перспективи міжнародних відносин.

Ключові слова: Г.А. Насер, арабо-ізраїльський конфлікт, „шестиденна війна”, Близький Схід, Єгипет, Ізраїль, СРСР, США.

Вибір у якості центральної фігури дослідження другого президента Єгипту Гамалія Абделя Насера є актуальним з кількох міркувань. Він здійснив значний вплив на хід новітньої історії своєї держави, міжарабських та арабо-ізраїльських, міжнародних відносин на Близькому Сході й у світі. За п'ятнадцять років перебування на найвищій посаді (1956–1970 рр.) Насер зробив іслам державною релігією, провів ряд прогресивних внутрішніх реформ та, водночас, втягнув у 1967 р. держави регіону в арабо-ізраїльську війну. Назагал Близький Схід є лідером локальних гарячих точок планети. Наявність серйозної міжнародної проблеми потребує відповідних досліджень. На разі в світовій історіографії все більше приділяється увага осмисленню життєдіяльності історичних постатей першої величини, від рішень і помилок яких залежить доля мільйонів людей.

Актуалізацію проблематики вітчизняних досліджень зі всесвітньої історії [17, с. 181] щодо наукового переосмислення територіального конфлікту на Близькому Сході посилює фактично воєнний стан сучасних російсько-українських відносин. У такій реальності знання всесвітньої історії безперечно є корисними. Можливо передчасно, але автори багатьох публікацій в ізраїльських ЗМІ вбачають у них прототип локального арабо-ізраїльського конфлікту і радять засвоїти «історичний урок російсько-українського протистояння» [2]. У віднайденій історичній паралелі справді можна

помітити дещо спільне. Зважаючи на сучасне міжнародне право, яке розглядає війну як найважчий злочин проти людства, варто переосмислити «шестиденну війну» й винести повчальні уроки історії актуальні для сьогодення та перспективи міжнародних відносин.

Історична постать Г. Насера неодноразово поставала у фокусі наукових та публіцистичних досліджень. Головним чином у біографічних студіях радянських / російських та українських авторів (А. Агаришева, А. Єгоріна, Є. Примакова, І. Беляєва, Ю. Оксамитного) та загальних працях з історії міжнародних відносин і «шестиденної війни» (В. Бузаня, А. Протопопова, Є. Дмитрієва, В. Ладейкіна, А. Захарова, О. Фоміна, В. Халілова, С. Лункова, А. Богатурова). Діяльність президента розглядали А. Шумилін, С. Путілов, Є. Паламарчук, Й. Вакс, Дж. Лаффіні, Б. Тененбаум, Б. Нігер та ін.

Поміж розмаїтості оцінок, привертає увагу категорична думка авторів енциклопедичного видання «Еврейский мир» (ред. І. Тьолушкін). За звичай «шестиденна війна» в ізраїльській національній історіографії подається з особливим пієтетом. На протиположність їй, автори зазначеного видання вважають, що це була трагічна сторінка минулого в історії арабо-ізраїльських відносин. Незважаючи на те, що Ізраїль, першим почав бойові дії вони покладають персональну відповідальність за розв'язання війни на керівника Єгипту: «Драма 5 червня 1967 р. була підготовлена раніше президентом Г.А. Насером» [27]. Вочевидь це твердження має бути підкріплене вагомими аргументами.

Президент Єгипту Гамаль Абдель Насер насправді належить до визначних особистостей світової історії ХХ ст. Він міцно ввійшов у національну свідомість єгиптян та народів інших арабських країн як «реформатор» і борець за державну незалежність. Його життя було коротким (1918–1970), проте дуже динамічним.

Він народився у родині дрібного поштового службовця та досить рано вступив у доросле життя. У 12 років взяв участь у антибританській демонстрації [21]. Цей незначний епізод докорінно вплинув на долю ще незрілого, але честолюбного Гамалія. Закінчивши військове училище, разом із трьома своїми сокурсниками, одним з яких був Анвар Садат, він проходив службу в Маккабадському полку [4, с. 34]. Молодіжний запал військовослужбовців та закладенні в дитинстві патріотичні почуття посприяли свідомому формуванню його політичних поглядів. Молоді офіцери створили у 1942 р. таємну організацію «Вільних офіцерів». Керівником її став Анвар Садат, а після його арешту в 1943 р. – Гамаль Насер [32, с. 27–31]. Так, ще за молодих років політика стала єдиним захопленням та головною справою життя Гамалія, невід'ємною частиною самореалізації, засобом і чинником, які сприяли самостверженню. Він чітко визначив як власну, так і державницьку траєкторію руху: «вивести арабську націю на перші позиції в світі». Звеличуючи арабську націю вважав, що «лише історія розсудить, настільки він зміг наблизити арабів до їх великого дня» [21].

У ніч з 22 на 23 липня 1952 р. «Вільні офіцери» збурили хвилю народних протистоянь і під гаслом «порятунку батьківщини й арабської нації» піднялися на вершину влади [12]. Новим головою держави став поміркований арабський націоналіст, генерал Мохаммед Нагіб. Насер відразу почав висуватися на перші ролі. Кілька місяців він очолював міністерство закордонних справ, а в листопаді 1952 року став прем'єр-міністром і міністром внутрішніх справ (військовим губернатором) Єгипту [9, с. 266]. Ставлячи перед собою завдання зміцнення єгипетської державності й досягнення «арабської єдності» гаслом нового керівництва стало «Ми – араби!» [24, с. 186]. Основи дій уряду були викладені Насером в автобіографічній праці «Філософія революції» (1952 р.) [31]. Іманентною рисою правління стала жорстка військова диктатура [10]. Врешті Насер переімігував президента М. Нагіба і починаючи з квітня 1954 р. зосередив всю повноту влади у своїх руках. Мотивуючи необхідністю «розбудови сильної і незалежної держави» він одноосібно обійняв посади голови держави (офіційно з червня 1956 р.), уряду та командувача збройних сил [21].

Г.А. Насер став архетипом правителя нового покоління арабського Близького Сходу [23, с. 180]. Він об'єднав ідеї, які панували на Сході після зникнення Османської імперії та опанував радянську модель державного будівництва. Взавшись енергійно вирішувати соціально-економічні питання провів аграрну реформу і розпочав будівництво висотної Асуанської греблі з потужною гідроелектростанцією. Для реалізації задуму звернувся за фінансовою і технічною допомогою до США й Великої Британії. Однак висунуті ними зустрічні вимоги щодо участі Єгипту у військово-політичних блоках і встановлення миру з Ізраїлем суперечили постулатам арабського націоналізму і не входили в плани президента [24, с. 187]. Гостру відразу викликала розвідувальна діяльність в Єгипті Великої Британії та Ізраїлю [19, с. 285–291].

Все це призвело до того, що Насер посварився із західними країнами і звернувся за допомогою до Радянського Союзу. В обмін – активно пропагував дружні міждержавні відносини. Тут можна навести одну з його красномовних заяв: «Росіян можна любити чи не любити, але рахуватися з ними потрібно обов'язково» [21]. Москва також була заінтересована у надійному й авторитетному союзнику на Близькому Сході, що став би її опорою, тому всіляко заохочувала зустрічні кроки. Оцінюючи надану допомогу Насер визнав у 1962 р., що «без підтримки Радянського Союзу, ОАР не могла б вирішити жодного складного завдання, як економічного, так і політичного» [1, с. 11]. Москва також була заінтересована у надійному авторитетному союзнику який би став її опорою на Близькому Сході.

Потужна військово-економічна підтримка СРСР поволі утверджувала амбітні плани Насера щодо Ізраїлю. Якщо в середині 1950-х років він критикував ідею ліквідації новоствореної держави єврейського народу, заявляючи, що «гасло на знищення Ізраїлю як держави – це химера» [4, с. 286], то, відтепер його заяви застрашували протилежну сторону. Він не зважав на її інтереси, не хотів дослухатися до скарг про систематичне тероризування Сирією, погрози змінити русло головної водної артерії країни, що призвело б до пониження рівня води в озері Кимерет [16]. Натомість звинувачував ізраїльське керівництво у не бажанні йти на поступки, сприяти підтримці дружніх стосунків, хоча б на рівні пересічних громадян. Для прикладу наводив випадок з власного досвіду, коли МЗС Ізраїлю відмовило у візі офіцеру Коену, який мав приїхати на його запрошення [31, с. 53–55].

У свою чергу Ізраїль також не вірив у добрі наміри Насера. У Тель-Авіві пам'ятали, як він публічно обіцяв у 1956 р. помститися за арабські втрати на Синаї [26]. На разі чи не найголовнішою причиною була поведінка Сирії. Вона постійно підживлювала міждержавний конфлікт. Ізраїль не тільки проводив відплатні акції у відповідь, але й часто сам ініціював напади.

Насер вирішив затиснути Ізраїль в глухий кут безвиході, забуваючи про те, що «сила дії рівна силі протидії». Президент систематично провокував противника, щоб вивести з рівноваги та виставити агресором в очах міжнародного співтовариства. У такому випадку дії арабських країн виглядали б як оборонні. Вони мали закінчитися наступом і знищенням Ізраїлю. «Коли ми ввійдемо в Палестину, – заявляв Насер, – вся її земля пропитається кров'ю. Наша найближча мета – посилення арабської військової могутності, наше загальнонаціональна мета – знищення Ізраїлю» [14].

Хронологічно причинно-наслідкові події, що призвели до «шестиденної війни» можна поділити на три фази. Перша – 7 квітня – 21 травня; друга – 22 травня – 4 червня; третя – 5 – 10 червня.

Сьогодні напевно важко сказати, що саме послугувало детонатором підриву величезної «порохової бочки» світу в 1967 р. Як на наш погляд, цікавою є версія відомого російського публіциста й історика Леоніда Млечина. З його слів, на дипломатичному прийомі в Москві, новий міністр оборони СРСР А.А. Гречко пообіцяв воєнному міністру Єгипту Бадрану заступництво: «Якщо Ізраїль на вас нападе, ми вступимо у війну на вашій стороні» [20]. Пам'ятаючи слова президента Насера, що «війна невідворотна, мова йде лише про вибір вдалого моменту» його представник сприйняв запевнення Гречка за офіційну точку зору.

Потрібний прецедент не довелося довго очікувати. 7 квітня 1967 р. сирійці вдалися до провокації на кордоні. Вони розстріляли з Голанських висот ізраїльського тракториста й атакували ізраїльські кібуци. У відповідь розігралася справжня битва. Ізраїльтяни збили у повітряному бою шість сирійських МІГів і ввели свої збройні сили в демілітаризовану зону. Перекоаний в перемозі арабів СРСР сприйняв цю подію як привід до розв'язання збройного конфлікту. Він «попередив» Насера про можливе вторгнення ізраїльських військ на сирійську територію [22]. Як і очікувалося, ця новина штовхнула останню на об'єднання зусиль у боротьбі з Ізраїлем. Напруженість викликала шовіністичні настрої як в арабів, так і в ізраїльтян. 9 травня Ізраїльський кнесет надав урядові надзвичайних повноважень у питаннях здійснення військових операцій [13].

Гостроти моменту додали радянські парламентарії, які прибули до Каїру 13 травня. Вони подали неправдиву інформацію про те, що Тель-Авів зосередив на кордоні Сирії від 11 до 13 тис. живої сили [14]. Накручений Насер став більш агресивнішим. На кордоні почалося демонстративне нарощування сили. Єгипет провів мобілізацію резервістів, звинуватив Ізраїль у загрозі агресії щодо Сирії і почав 15 травня, в день дев'ятнадцятої річниці незалежності Ізраїлю, передислокацію військ вздовж ізраїльського кордону та врешті ввів величезну армію в Синай. Одночасно почав добиватися від ООН виведення миротворців, які патрулювали лінію припинення вогню 1948–1956 рр. 16 травня начальник штабу єгипетської армії Мохамед Фавзі, звернувся до командуючого цими силами,

індійського генерала Рікху з проханням «вивести війська» з контрольних пунктів [29, с. 218]. Правда, за твердженням колишнього представника США в ООН Чарльза Йоста, Насер ніби вагався і «не хотів, щоб надзвичайні сили ООН були виведені з Шарм-аш-Шейха» [32, с. 313]. Генеральний секретар організації У. Тан намагався переконати Єгипет не робити цього, але Насер запевнив, що Ізраїль почне війну 17 травня і той, дав наказ на виведення військ [14].

18 травня сирійські війська розташувалися вздовж Голанських висот. Потрапивши у круговерть власної військової політики та всезагальної підтримки населення, що очікувало «джихаду» Насер продовжував нагнітати напруженість. І хоча він не планував першим наносити удар по Ізраїлю, але з завидною впертістю залякував противника. В ефірі лунали публічні заяви про намір покінчити з «сіоністським чинником» [27]. Розкручування маховика антиізраїльської пропаганди підвищувало його престиж всередині країни й арабському світі. Цим користався у своїй політичній грі віце-прем'єр і головнокомандуючий єгипетськими військами Абдель Хакім Амер. Давній революційний соратник Насера та авторитетний у суспільстві політик підбурював президента на радикальні кроки. Прагнучи за будь-яку ціну утриматися при владі [7] та побоюючись, що той перехопить ініціативу й усуне його, Насер все більше розпалювався.

22 травня Єгипет оголосив про блокаду Тиранської протоки, закриття морських шляхів для усіх ізраїльських суден і для будь-яких іноземних суден, що поставляли єврейській державі стратегічні матеріали [13, с. 282]. Заява Ізраїлю 23 травня про те, що «закриття протоків означатиме війну» не зупинила Насера у неконструктивних висловлюваннях. Він зухвало заявив: «Євреї загрожують війною. Моя відповідь їм – ласкаво просимо! Ми готові до війни» [14]. Переоцінюючи можливості арабських країн та уповаючи на радянську підтримку Насер майже щоденно робив агресивні заяви. 26 травня він наголосив: «Якщо Ізраїль хоче війни, то вона буде». На наступний день під час виступу на зібранні профспілок додав: «Якщо спалахне війна, вона буде тотальною. Нашою основною метою стане знищення Ізраїлю» [27]. Таким чином він давав усім зрозуміти, що сили коаліції не сумніваються у своїй перемозі. Повторював Насер і гасла, які виголошував раніше, зокрема, «скинути євреїв в море та знищити як націю» [3; 6]. Щоправда через кілька днів він був змушений нівелювати свої слова, наголосити на виключно мирних намірах своєї держави: «Ми не збираємося стріляти першими, ми не збираємося здійснювати напад» [4, с. 289]. Однак підготовку до війни не припиняв.

У кінці травня Насер відвідав Йорданію і підписав угоду з королем Хусейном про спільну участь у військових діях [14]. 30 травня Йорданія й Ірак уклали договір про підпорядкування йорданської армії командуванню єгипетських генералів. Сирія та Йорданія почали передислокацію військ на кордоні. Готувався перекинути свої підрозділи й Ірак. ЗМІ розгорнули широку кампанію з милітаризації свідомості населення. Президент Іраку Аб-дель Рахман Ареф сприйняв висловлювання Насера як керівництво до дії: «Існування Ізраїлю помилка, котра повинна бути виправлена. Зараз у нас з'явилася можливість змити ганьбу, з якою ми живемо з 1948 р. Наша мета зрозуміла – стерти Ізраїль з карти світу» [14]. Лідери арабських країн, вважали, що прем'єр-міністр єврейської держави Леві Ешколь є слабким і не ризикне почати війну. Вони гадали, що за таких умов Ізраїль легко стане здобиччю і вимагали від Насера більш рішучих дій. Треба було лише заручитися згодою СРСР на випереджуючий удар Каїру. Президент відіслав свого посланника – воєнного міністра Бадрана у Москву для проведення переговорів. Та, Голова Ради міністрів СРСР О. Косигін не підтримав цю ідею. Він категорично заявив: «Ми не можемо схвалити такий крок. Якщо ви почнете війну, то ви будете агресором. Радянський Союз не може підтримати агресію – це суперечить принципам зовнішньої політики країни» [22].

Між тим, концентрація військ на кордоні, гучні не коректні заяви, передусім Насера, справляли дестабілізуючий вплив на єврейське й арабське населення, робили війну неминучою. Єврейську громадськість всього світу охопили панічні настрої. Загроза військової агресії з боку трьох сусідніх країн та інших країн регіону видавалася цілком реальною. Євреї з жахом очікували ледве не «другого Холокосту» [14]. Таку перспективу окреслив голова Організації Звільнення Палестини Ахмад Шукейра. Пророкуючи переможну війну арабам, він обіцяв «уцілілим євреям» дозволити повернутися в країни виходу та, водночас, піддавав сумніву цю думку: «навіть чи, хто-небудь уціліє» [8].

Небезпідставно хвилювався Ізраїль і за свій ядерний реактор. 17 і 26 травня над комплексом в Дімоні здійснили політ два, ймовірно, єгипетські літаки МіГ-21 [8]. Тель-Авів розглядав ці дії як частину загального плану підготовки до війни. Ще 20 лютого 1966 р. в інтерв'ю групі іракських журналістів Насер оголосив: «Якщо Ізраїль створить атомну бомбу, єдиною відповідною мірою

повинна стати превентивна війна. Арабські країни повинні будуть невідкладно прийняти відповідні міри і повністю позбавити Ізраїль можливості виробляти атомну бомбу» [8]. Ізраїльський уряд сподівався, що міжнародна спільнота допоможе врегулювати конфлікт і питання війни стане не актуальним.

Однак лідери західних країн проводили збалансовану політику щодо кожної зі сторін і не хотіли нашвидкуруч вирішувати питання. Вони вимагали від Ізраїлю не починати війни, обіцяли направити міжнародну ескадру для відкриття Тиранської протоки [16]. Розстановка сил непередбачено змінилася, коли, президент Франції де Голль оголосив Ізраїль агресором, застосував ембарго і заморозив замовлення на 50 літаків «Міраж» [8]. США фактично самоусунулися. Це викликало в Ізраїлю відчуття повної ізоляції та соціальну напруженість. Тель-Авів дійшов висновку, що держава може розраховувати лише на себе. Він заявив в ООН, що більше не буде скаржитися на провокаційні дії протилежної сторони, а буде зі зброєю захищати національні інтереси, якщо його спробують позбавити доступу до каналу і вод р. Йордан [25]. Остерігаючись зовнішнього тиску й примусу до підписання неприйнятної угоди ізраїльський уряд також відхилив посередницькі пропозиції інших держав щодо налагодження відносин з Єгиптом [28, с. 130; 30, с. 24]. Врешті, доведений до пограничного стану уряд прийняв 4 червня 1947 р. таємне рішення про нанесення армією Оборони превентивного удару по Єгипту. Звичайно Тель-Авів розумів, що наражає державу на самовбивство. Однак вирішив ризикувати.

У своїх розрахунках уряд виходив з того, що зайнятий громадянською війною у Ємені Єгипет не зможе вести повномасштабної війни. Алгоритм воєнних дій був не складним. Ізраїльське командування провело ряд відволікаючих заходів, які мали дезорієнтувати противника. Передусім вдалося до відвертої інсталяції щодо відпочиваючих на пляжах військовослужбовців. Військові й дипломати підігривали страх різкими заявами про можливе повалення сирійського режиму. Далі командування зорганізувало провокацію на кордоні. Авіація нанесла симетричні удари по будівничим об'єктам Сирії, а та, провела у відповідь ряд диверсійних акцій, що послугували приводом до початку активних воєнних дій Ізраїлю 5 червня 1967 р. [27].

Військова кампанія розвивалася блискавично. Вже в перший день ізраїльська авіація та артилерія знищили 300 літаків військово-повітряних сил Єгипту. Наступальні операції велися одночасно в трьох напрямках – єгипетському, йорданському і сирійському [18]. Сили коаліції понесли значні втрати і не спроможні були чинити серйозного опору. Єгипет опинився під загрозою втрати території. Спантеличений Насер, не підозрюючи про прослуховування ізраїльських спецслужб, домовився з Хусейном пояснити громадськості успіх Ізраїлю підтримкою США і Британії. Він публічно звинуватив їх та недоречно оголосив 7 червня про розрив дипломатичних відносин [27]. Невдовзі за ним прослідували інші арабські країни, крім Йорданії.

Введений в оману про «успіхи» сил коаліції, СРСР блокував прийняття ухвали ООН про припинення вогню. Коли на шостий день війни РБ ООН все ж добилася цього, Ізраїль вже захопив у Єгипту Синайський півострів і сектор Гази; в Йорданії – Східний Єрусалим і території Західного берегу; у Сирії – Голландські висоти. У підсумку він отримав контроль над територією, яка була в 3,5 рази більше його довоєнної площі. Шокований Радянський Союз назвав Ізраїль «нахабним агресором» [14] та розірвав 10 червня дипломатичні відносини. З огляду на наявність в озброєнні Ізраїлю американської зброї, СРСР поклав відповідальність за розв'язання війни на США. Американці, навпаки, звинуватили СРСР у відкритій провокації арабів до розв'язання агресії проти Ізраїлю [5].

Найкоротша війна в історії людства (170 хвилин) закінчилася 10 червня 1967 р. Арабські країни, що приймали участь у бойових діях, втратили за деякими даними близько 16,5 тисяч загиблих, тисячі поранених та тих, що пропали безвісти. Власні домівки змушені були покинути 900 тис. осіб. Вважаючи поразку приниженням, Насер подав у відставку. Однак хвиля масових демонстрацій в Каїрі повернула його до виконання своїх обов'язків [4, с. 296]. Самовіддано працюючи у високому психоемоційному напруженні по 18 годин на добу президент підірвав своє здоров'я. Він двічі переніс інфаркт і помер 28 вересня 1970 р.

Не можна не погодитися з поширеною думкою, що прихід до влади Насера та його смерть означили ключові віхи в історії Єгипту й арабських країн [3; 11]. Його індивідуальні особистісні амбіції й інтереси дуже вплинули на життя суспільства. Кадровий військовий, харизматичний лідер з імпазантною зовнішністю, прекрасними організаторськими та ораторськими здібностями вів за собою мільйони людей. Про неабиякі можливості цього державного діяча, віце-президент Єгипту Алі Сабрі сказав: «Насер в силу свого абсолютного авторитету міг об'єднати людей із самими різними

поглядами і змусити їх працювати разом, рухатися в одному напрямку» [11]. Його працьовитість, завзятість, впертість, мужність та водночас, – упередженість, образливість, войовничість, авторитарність безперечно позначилися на державній діяльності. На жаль, Насер не правильно переспрямував свою енергію. Своїми непоміркованими висловлюваннями він розпалив міждержавний конфлікт до точки не повернення. Ставши заручником власної пропаганди, зростаючого авторитету в арабському світі та зовнішнього впливу він піддався спокусі вийти в історію як переможець над Ізраїлем, а не як миротворець. У цьому зв'язку доречним є вислів американського президента Л. Джонсона: «Бувають випадки, коли мудрість і справедливість керівника держави має особливе значення» [20]. Можна лише припустити як розвивалися б країни Близького Сходу, якби думка про знищення Ізраїлю не перетворилася у нав'язливу ідею політика.

Насамкінець зауважимо, війна, що ввійшла в історію під назвою «шестиденна» визначила контури сучасного Близького Сходу, але не принесла спокою. Колишній редактор Тель-Авівської газети «Ха-Олам ха_Зе» Авнери зазначає: «З однієї сторони Ізраїль отримав блискучу перемогу, з іншої – ми перетворили цю перемогу в національну катастрофу, що продовжується 40 років» [15].

Проведений аналіз показує, що серед багатьох передумов «шестиденної війни», передусім, зовнішньополітичного характеру, лівову частку займає особистісний фактор президента Єгипту Г.А. Насера. Не викликає сумніву, що саме він став центральною ланкою ланцюга арабо-ізраїльських конфліктних протиріч у 1967 г. як носій певних психологічних, особистісних, політичних ментальних та соціальних рис. Перенісши шаблон власних уявлень і поведінки на державний рівень авторитетний лідер арабських країн спровокував Ізраїль не стільки на експансіоністські кроки, скільки на самооборону. Навіть із врахуванням усіх обставин, які штовхали Г.А. Насера на неадекватні дії щодо сусідньої держави, досвідчений політик, який володів достатньо високим рівнем закритої інформації не повинен був роздмухувати конфлікт. У підсумку, він кардинально вплинув на локальну історію міждержавних відносин країн Арабського світу, політичну історію СРСР і США, а, головне, – передвизначив сучасну долю народів Близького Сходу.

Основні повчальні уроки історії «шестиденної війни» актуальні для сьогодення та перспективи міжнародних відносин полягають в наступному. Перший, – історичний тягар відповідальності («прокляття народів») за розв'язання війни лежить не на оточенні президента чи уряді, а, безпосередньо на постаті Г.А. Насера. Реалізуючи власні прагнення він ввів в оману громадськість і лідерів арабських країн, сприяв омріяні ними планів переможної війни та прирік на страждання. Другий – арабо-ізраїльський конфлікт 1967 р. переріс у війну, оскільки єгипетський президент систематично провокував Ізраїль, зорганізував створення коаліції арабських країн з метою економічного, демографічного, етнографічного та військового знищення єврейської держави. Третій – «гарячу» війну викликала сув'язь конфліктних протиріч. Найважливішим серед них було те, що одна сторона не поважала невід'ємного права іншої на незалежний розвиток, а та, в свою чергу, розпочала воєнні дії в супереч нормам міжнародного права. Четвертий – військово протистояння також було обумовлене активізацією діяльності СРСР, спрямованою на утвердження свого лідерства на Близькому Сході.

Назагал постать Г.А. Насера та зовнішня політики Єгипту за часу його президентства потребує більш глибокого міждисциплінарного дослідження, передусім, історичної психології. У час, коли конфлікти на Близькому Сході та в світі загострюються, уроки цієї війни актуальні і для тривожного українського сьогодення. Віднайти відповідні аналогії у світовій історії – значить розширити горизонти «мистецтва можливого» сучасної політики.

Джерела та література:

1. Агарышев А. А. Гамаль Абдель Насер / А.А. Агарышев. – М. : Молодая гвардия, 1979. – 208 с.
2. Ариэли Ш. Проглоченный зонт [Електронний ресурс] / Ш. Агриэли. – Режим доступу: <http://www.heskem.org.il/russian/DisplayItem.asp?id=860>
3. Балиев А. 28 сентября исполнилось 40 лет со дня скоростной кончины египетского лидера [Електронний ресурс] /А. Балиев. – Режим доступу : http://www.stoletie.ru/territoriya_istorii/i_nasera_prigovorili_2010-09-29.htm
4. Беляев И. П. Египет: время президента Насера / И. П. Беляев, Е. М. Примаков. – М. : Мысль, 1981. – 368 с.

5. Бузань В. Ю. Арабсько-ізраїльський конфлікт у контексті суперництва між США та СРСР (1956–1991 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 – всесвітня історія / В. Бузань. – К., 2013. – 16 с.
6. Вакс Й. Е. Сто лет лжи и насилия / Й. Е. Вакс. – Иерусалим, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://world.lib.ru/w/waks_j_e/chast8.shtml
7. Варбанец П. А. Стремился объединить арабский мир [Електронний ресурс] / П. А. Варбанец. – Режим доступу: // <http://hrono.ru/biograf/bio-n/naser-gamal.php>
8. Вольский В. Позорная война Советского Союза [Електронний ресурс] / В. Вольский. – Режим доступу: volsky.us/foxbat_over_dimona.html
9. Дипломатический словарь в трех томах / гл. ред. А. А. Громыко, А. Г. Ковалев, П. П. Севастьянов, С. Л. Тихвинский (четв. перераб. и доп. изд.). – Т. 2. – М. : Изд-во «Наука», 1985. – 501 с.
10. Егорин А. Н. С. Хрущов – Г. А. Насер: история отношений / А. Н. Егорин // Научный обозреватель. – 1993. – № 15(19).
11. Кирпиченко В. Разведка: лица и личности / В. Кирпиченко. – М., 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bungalos.ru/b/kirpichenko_razvedka_litsa_i_lichnosti/14
12. Ковтунович О. В. Революция «свободных офицеров» в Египте / О. В. Ковтунович. – М. : Наука, 1984 – 168 с.
13. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки. Посіб. для студ. іст. і гуманіт. факульт. ун-в / А. М. Козицький. – Львів : «Афіша», 2003. – 430 с.
14. Кошаровский Ю. Мы снова евреи. – Том 1. [Електронний ресурс] / Ю. Кошаровский. – Режим доступу : <http://kosharovsky.com>
15. Кравчик Е. Два взгляда на Шестидневную войну / Е. Кравчик. – Новости недели. – 2007. – 7 июня.
16. Краткая еврейская энциклопедия (КЕЭ) – Т. 10. Электронная еврейская энциклопедия [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/14808>
17. Кудряченко А. І. Дослідження з проблематики всесвітньої історії в сучасній Україні / А. І. Кудряченко // Український історичний журнал – 2011. – №. – С. 181–194.
18. Лаффин Дж. Израильская армия в конфликтах на Ближнем Востоке. 1948–1973. / Дж. Лаффин. – М. : АСТ, Астрель, 2002.
19. Минаев В. Н. Тайное становится явным / В. Н. Минаев. – М. : Воениздат, 1962. – 376 с.
20. Млечин Л. Шестидневная война. 40 лет спустя / Фильм 1 із циклу «Шестидневная война. 40 лет спустя» [Електронний ресурс] / Л. Млечин. – Режим доступу: https://www.google.ru/search?hl=uk&q=www.youtube.com/watch?v=uKgW7wNm_J8 6. 02. 2012.
21. Насер Гамаль Абдул. Борец за независимость Египта, деятель панарабского движения / Великие исторические личности. 100 историй о правителях, реформаторах, изобретателях и бунтарях / ред. О. Мудрова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.link/chapter.php/1030731/16/>
22. Окорочков Г. Секретные войны Советского Союза [Електронний ресурс] / Г. Окорочков. – Режим доступу: <http://www.e-reading.link/chapter.php/95319/6/>
23. Оксамитний Ю. А. Становлення внутрішньої політики Г. А. Насера як архетип державно і моделі розвитку Єгипту (1952–1970 рр.). – С. 174–181 [Електронний ресурс] / Ю. А. Оксамитний. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/2/04.pdf>
24. Системная история международных отношений в двух томах / под ред. А. Д. Богатурова. Том второй. События 1945–2003 годов (изд. 2-е). – М. : Изд-во «Культурная революция», 2009. – 720 с.
25. Сосинский-Семихат Ю. Маленькая победоносная Шестидневная война [Електронний ресурс] / Ю. Сосинский-Семихат. – Режим доступу: http://www.pravda.ru/world/asia/middleeast/08-06-2012/1117565-six_day_war-0/
26. Шестидневная война 1967 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coldwar.ru/conflicts/middle_east/1967.php
27. Энциклопедия «Еврейский мир» / ред. И. Телушкин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://jhistory.nfurman.com/teacher/06_163.htm
28. Avnery U. Israel without Zionist. – New York: Alfred A. Knopf, 1970. – 202 p.
29. Heikal M. N. Nasser. The Cairo Documents. – London: Oxford University Press, 1972. – 242 p.
30. Hirsman I. Red Star over Bethlehem. – New York: St. Martins Press, 1971. – 188 p.
31. Nasser G.A. The Philosophy of the Revolution. – Buffalo: Ed.I. Martell, 1969. – 144 p.

32. Sadat A. In Search of Identity, an Autobiography. – London: Ed. By Holt, 1977. – 116 p.

33. Yost Ch.W. The Arab-Israeli War : How it Began // Foreign Offairs. – 1968. –Vol. 46. – № 2. – P. 312–316.

Татьяна Пронь

**ПРЕЗИДЕНТ ЕГИПТА Г.А. НАСЕР: ЛИЧНОСТНЫЙ ФАКТОР В АРАБО-ИЗРАИЛЬСКОМ
КОНФЛИКТЕ / ВОЙНЕ 1967 г.**

В статье осуществлено попытку проанализировать сложную страницу в истории взаимоотношений ближневосточных соседних народов – арабо-израильский конфликт / «шестидневную войну» 1967 г. – выделив в историческом потоке такую знаковую фигуру для арабского мира и международного сообщества, как президент Египта Г.А. Насер (1956–1970 гг.). Беглое освещение некоторых аспектов его жизни и политико-государственной деятельности, сосредоточение на личностном факторе Г.А. Насера в вышеназванном конфликте, обусловлено стремлением разобраться в уроках истории, важных для современности и перспективы международных отношений.

Ключевые слова: Г.А. Насер, арабо-израильский конфликт, «шестидневная война», Ближний Восток, Арабский мир, Египет, Израиль, СССР, США.

Tatiana Pron'

**EGYPTIAN PRESIDENT G.A. NASSER: THE PERSONAL FAKTOR IN THE ARAB-
ISRAELI CONFLICT / WAR IN 1967**

In the article an attempt is made to analyze the complicated page in the history of relations between neighboring peoples of Middle East – the Arab-Israeli conflict / “Six Day War” in 1967 – highlighting in the historical flow a symbolic figure for the Arab world and the international community the president of Egypt G.A. Nasser (1956-1970). Fluent coverage of some aspects of his life and political and public activities, focusing on the personal factor of G.A. Nasser in the above conflict, motivated by the desire to understand the lessons of history are important for the for the contemporary world for the prospects of international relations.

Keywords: G.A. Nasser, the Arab-Israeli conflict, the “Six Day War”, the Middle East, the Arab world, Egypt, Israel, the Soviet Union (USSR), the United States (USA).

УДК 94(71):(714=133.1)«195/200»

Ольга Мітькіна

**КАНАДО-КВЕБЕКСЬКІ ВЗАЄМИНИ
У ВИМІРІ ФРАНКОФОННОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПРОВІНЦІЇ**

У статті розглянуто канадо-квебекські взаємини крізь призму становлення франкофонної ідентичності в провінції та активної участі її спільноти у розвитку франкофонного руху.

Ключові слова: Канада, Квебек, франкофонія, французька мова та культура, міжнародне співробітництво.

Канада майже півтора сторіччя підпорядковувалась французькій метрополії. Зокрема, колонія Квебек на річці св. Лаврентія була заснована ще у 1608 р. В результаті Семирічної війни 1756 – 1763 рр. територія Канади відійшли до Англії, що призвело до поступового витіснення французів на маргінес суспільно-політичного життя. Утворення у 1867 р. Канадської федерації, з-поміж іншого, мало на меті збалансувати інтереси англо- й франко-канадців та мінімізувати міжнаціональну конфронтацію. Незважаючи на це, соціальний та лінгвістичний розрив між двома етносами в процесі розвитку канадської державності переріс у політичне протистояння і став каталізатором загострення кризи в країні. Квебекці неодноразово кидали виклик канадському суспільству, відстоюючи національну ідентичність у боротьбі за свою мову й культуру. Культурно-лінгвістичний аспект став також причиною закликів щодо виходу Квебека зі складу Канадської федерації.

Прояви регіонального сепаратизму спостерігаються у багатьох країнах світу, наприклад, в Іспанії (каталонці, баски), Франції (корсиканці), Бельгії (фламандці), Великій Британії (шотландці, валійці), у тому числі й в Україні. Проте, проблема Квебека має притаманні лише їй особливості,